

Yuval Feinstein. Rally 'Round the Flag': The Search for National Honor and Respect in Times of Crisis. 2022. Oxford University Press. 280 pages

יואב פרומר*

בשנת 1901, בעת דיון בפרלמנט הבריטי בנושא רפורמות בצבא, הזהיר חבר פרלמנט צעיר בשם וינסטון צ'רצ'יל מפני אופיין המסוכן של המלחמות המודרניות, שהשתנה בשל כוחה ההרסני של פוליטיקת ההמונים הלאומנית והמהפכה התעשייתית. "דמוקרטיה נקמנית יותר מקבינטים", הבחין. "המלחמות של העם יהיו נוראות יותר מאלה של המלכים" (Churchill, 1901). בספרו החדש מראה יובל פיינשטיין מדוע בעצם צ'רצ'יל צדק.

הספר שואף להסביר תופעה פוליטית שכיחה, ומובנת לכאורה, בהתנהלות כל אומה – במיוחד אומה עם מבנה שלטון דמוקרטי – בעת משבר חירום ויציאה למלחמה: גל הפטריוטיזם הנלהב ששוטף אותה והתמיכה, הבלתי מסויגת לעיתים, בהנהגה – מה שידוע כאפקט "התאגדות סביב הדגל" ("rally 'round the flag").

פיינשטיין מבקש לספק הסבר חדש ומקורי לאפקט הזה. אין מדובר ב"תגובה פבלובית" של אזרחים שתומכים אינטואיטיבית בהנהגה בעת צרה מתוך מחויבות פטריוטית, כפי שנטען עד כה בחלק מספרות המחקר; אין מדובר גם בבחירה רציונלית בלבד או בשיקולי ריאליזם של ביטחון לאומי, שמנחים את מקבלי ההחלטות והאליטות. כדי להסביר את הזינוק החד שחל לעיתים בתמיכה הציבורית בהנהגה בעת מלחמה, הספר בוחן את ה"תשתית האמוציולוגית של התפיסות הפוליטיות", ובמילים אחרות – הוא מתמקד ברגשות, וגורס כי הצורך להשיב את הכבוד הלאומי הוא המניע העיקרי לאפקט ההתאגדות.

במוקד המחקר נמצאת הדמוקרטיה החזקה בעולם – ארצות הברית, שגם, במפתיע או לא, יצאה למלחמות רבות יותר מכל מדינה אחרת בעת המודרנית. הספר סוקר כמעט את כל המבצעים הצבאיים שבהם הייתה מעורבת ארצות הברית מאז 1950 ובוחר את תגובות הציבור להחלטות הנשיאים, מהארי טרומן ועד דונלד טראמפ, להתערב צבאית: במלחמות כוללות (כמו בקוריאה ובעיראק) ובמבצעים נקודתיים (בלוב, בפנמה), בפעולות שיטור והתערבויות הומניטריות (בלבנון, בגרנדה ובסומליה) ואף בתקריות גבול נשכחות (בצפון קוריאה) ובפיגועי טרור וחטיפה. בסך הכול סוקר המחקר 80 מקרים.

כדי להבין עד כמה תמך הציבור האמריקאי ברצף הבלתי נגמר של פעולות אלו, פיינשטיין מנתח את ה"התאגדות סביב הדגל" באופן מורכב יותר ומגדיר אותה כתנועה משמעותית, גם אם זמנית, בדעת הקהל בקרב אזרחים שביקורתיים כלפי הנשיא ואינם תומכים בו (או בקרב אלה שהיו נייטרלים כלפיו או לא התעניינו בפוליטיקה), ומנסה להבין מתי ומדוע שינו את דעתם ותמכו בנשיא ומתי לא. המסקנה מפתיעה: אפקט ההתאגדות, שבו מתנגדי

* ד"ר יואב פרומר, החוג לספרות אנגלית ולימודים אמריקניים ובית הספר למדע המדינה, ממשרד יחסים בינלאומיים, אוניברסיטת תל אביב

הנשיא "חצו את הקווים" ותמכו בו, התרחש רק באחוז מזערי יחסית מהמקרים – פחות מתריסר. המשמעות היא שההתאגדות נפוצה הרבה פחות מכפי שהיה אפשר לחשוב, והיא מתרחשת רק בהינתן מכלול של תנאים צרים ונדירים יחסית שתלויים באופיים הפרטני של העימותים, ברקע ההיסטורי, ובאופן שבו הנשיא והתקשורת מתייחסים אליהם. בכל עימות פיינשטיין בוחן את תגובת הנשיא והתקשורת ושואל אם הצליחו לשכנע את רוב הציבור שיש לנקוט פעולה צבאית כדי "לשמר או להשיב את הכבוד הקולקטיבי ולהשיג כבוד ממדינות אחרות". ברמה האלמנטרית, הוא טוען שאפקט ההתאגדות מתקיים "מכיוון שרוב הציבור מחויב באופן מהותי לשימור הערך הסימבולי החיובי של האומה" (עמ' 40). מהם התנאים המיוחדים להשגת אפקט ההתאגדות? ובכן, פיינשטיין טוען כי שלושה גורמים משתלבים יחד: כמיהה לבסס מחדש את כבוד האומה האבוד שמדינות או אויבים פגעו בו, אמונה כי התוכנית הצבאית של הנשיא תאפשר להשיג זאת, וכתוצאה מאלה – "רגשות חיוביים" נלווים של כבוד לאומי וסיפוק שמעצימים את התמיכה בנשיא (עמ' 50). הוא גם מזהה שורה של תנאים נסיבתיים שצריכים להתקיים כדי לאפשר לאפקט לצאת אל הפועל: עימות צבאי או בינלאומי משמעותי, סיקור תקשורתי נרחב במסגור מסוים, אליטה מאוחדת יחסית, וציבור רחב שבתחילת העימות אינו מחזיק בדעות חיוביות לגבי הנשיא. כאשר המסגור התקשורתי והרטוריקה הנשיאותית מצליחים לצייר את העימות כ"מאבק סימבולי על הכבוד וההערכה הלאומיים", אפקט ההתאגדות עשוי להתקיים.

לצד בדיקה השוואתית מתודית של המגמות בדעת הקהל האמריקאית לפני ואחרי היציאה לפעולות צבאיות לאורך השנים, המתודולוגיה של פיינשטיין משלבת היטב מקורות היסטוריים ראשוניים כגון מכתבים, נאומים וקטעי עיתונות, הממחישים את תחושות הציבור בעת מלחמה. הספר פורש יריעה דיסציפלינרית מרשימה ומגוונת שמשלבת בין היתר מחקר ותיאוריות של דעת קהל, אליטות, תקשורת ורטוריקה פוליטית ויחסים בינלאומיים. בכך תורם ספרו של פיינשטיין תרומה חשובה ומפתיעה להבנת היכולת של ארצות הברית בפרט, ושל מדינות דמוקרטיות בכלל, לצאת למלחמה בעידן המודרני. הספר רלוונטי לחוקרי יחסים בינלאומיים, אסטרטגיה וביטחון, היסטוריה צבאית, דעת קהל, תקשורת, וכמובן לכל מי שמתעניין בארצות הברית. הוא כתוב בשפה נגישה ומארגן היטב, ולכן הוא מזמין ומתאים לא רק לקהל הקוראים האקדמי כי אם גם לציבור הרחב.

לצד זאת, עולות כמה שאלות לגבי המסקנות בספר. ראשית, לא תמיד משכנע הניסיון לייחס את הפגיעה בכבוד הלאומי לכל עימות צבאי כמעט ולהציגו כגורם מכריע. כך למשל, נדמה שמקרה הבוחן של המלחמה בעיראק ב-2003 דווקא מוביל למסקנות הפוכות: החשש הציבורי בארצות הברית מטרור לא קונבנציונלי ומשיתוף פעולה בין עיראק לארגון אל-קאעדה, גם אם הופרך מאוחר יותר, ועקרון "מלחמת המנע" שעמד בבסיסה של דוקטרינת בוש היו שיקולים ריאליסטיים גרידא שהביאו לתמיכה ציבורית רחבה. גם אם יצר הנקמה והרצון להשיב את הכבוד הלאומי בעקבות פיגועי 11 בספטמבר השפיע על גיוס הציבור לטובת המלחמה, היה זה פקטור משני בחשיבותו לשיקול הרציונלי הקיומי של הגנה על האומה מפני פיגועים נוספים.

שנית, חסרה בספר התייחסות להקשר היסטורי ופוליטי חשוב שהשפיע מאוד על נכונות הציבור האמריקאי להתאגד (או לא) סביב הדגל ולתמוך בפעולות צבאיות מאז סיום המלחמה הקרה. הספר אינו מבדיל באמת בין הקונצנזוס הפוליטי של המלחמה הקרה –

שהעניקה לכל הנשיאים, דמוקרטים ורפובליקנים כאחד, מעין גושפנקא מתמדת לפעול צבאית בשם המאבק בקומוניזם – ובין המציאות המורכבת שנוצרה אחרי קריסת ברית המועצות והותירה את ארצות הברית ללא אויב מרכזי ברור. גם הקיטוב הפוליטי ההולך ומשתק את הפוליטיקה האמריקאית מאז שנות התשעים הוא משתנה חשוב שיש להביאו בחשבון: נשיאים דמוקרטיים כמו קלינטון ואובמה התקשו לזכות לתמיכה ציבורית רחבה מהאופוזיציה בעת ההתערבויות הצבאיות הומניטריות שלהם בבלקן ובלוב לא רק מפני שהעימותים לא עמדו בכל התנאים שפיינשטיין הציב, אלא גם בגלל הקיטוב הפוליטי החריף שגרם לחלקים מן הציבור ולנבחריו בקונגרס להתנגד נחרצות למדיניות החוץ שלהם ללא קשר לנסיבות או למטרות.

לבסוף, הספר אמנם מסתיים בניסיון לקשור בין המודל האמריקאי לחברות דמוקרטיות אחרות, אך לא ברור עד כמה ארצות הברית מתאימה לשמש מקרה בוחן אוניברסלי לאפקט ההתאגדות סביב הדגל. את יחסה למלחמה ולאלימות הממוסדת עיצבו תנאים מבניים היסטוריים, גיאוגרפיים, כלכליים ותרבותיים ייחודיים (למשל התיקון השני לחוקה שמבטיח את הזכות לשאת נשק, או השפעתה הניכרת של תעשיית הנשק וזרועותיה הלוביסטיות על הפוליטיקה האמריקאית). כפי שכתב הסופר רוברט קייגן (Kagan, 2007), ארצות הברית הייתה מיסודה, ועודנה, "אומה מסוכנת" בעלת נטיות אימפריאליסטיות ואגרסיביות. במילים אחרות, המלחמה היא חלק אינטגרלי מהחוויה האמריקאית. לכן כאשר הציבור האמריקאי מתאגד סביב הדגל לצאת למלחמה, הוא עושה זאת מתוך מודעות היסטורית לאומית ייחודית ואלימה, שאינה באמת בת השוואה לאף דמוקרטיה מודרנית אחרת. ואולי טוב שכך.

מקורות

- Churchill, Winston. (1901, May 13). *Speech in the House of Commons*. International Churchill Society.
- Kagan, Robert. (2007). *Dangerous nation: America's foreign policy from its earliest days to the dawn of the twentieth century*. Vintage.